

Vincze Klára
Tari László Múzeum, etnográfus

Egyéniség, koordinátor és mókamester.

A karakter szerepe több élő dél-alföldi vőfély példáján keresztül.

Az emberi Élet három nagy állomást különíti el a néprajztudomány-a születést, a házasságkötést és a halált. Míg az elsónél és az utolsónál passzív résztvevőként vagyunk jelen, tehát mások cselekszenek velünk, addig életünk virágában, házasságkötésünk napján főszereplők vagyunk, mint menyasszony vagy vőlegény. A régi világban az eskü egy életre szólt és a halállal ért véget, a ceremónia módját, helyét és idejét gondosan megválasztották, emlékezetessé tették mind az új pár, mind a vendégek számára.

A 20. század a szemünk láttára váltott át, mintegy észrevétlenül a 21.-be-szokások jöttek és mentek, maradtak vagy változtak, helyt adott a régi távozásával az újnak.

A lakodalomnak megvoltak a maga szokáscselekményei, melyek az idők folyamán változtak, egyszerűsödtek, de mindenképpen hagyományozódtak generációról-generációra. Mire jók ezek a szokáscselekmények, vagy Arnold van Gennep szerint „átmeneti rítusok”? Ezek könnyítik meg az ember életében bekövetkező változások átélését. A szokás *híd*, mely átível az életút kritikus szakaszának mélysége felett, komp, amely az egyik partról sértetlenül átjuttat a másik partra.¹

Az első népszokás leírás-Váry (Meister) Gellért 19. századi leírás

Csongrád város népszokásainak leírását egy lokálpatrióta pap, Váry Gellért szolgáltatta a 19. században, aki vaskos kéziratot hagyott hátra „Emléklapok Csongrád múltjából” címmel. Ebben a kötetben a város 19. századi történetével foglalkozik családi történetekkel, anekdotákkal fűszerezve. Ugyanakkor-s ez már számunkra érdekes-fennmaradt egy 27 oldalas,

¹ In: Lakodalmi szokások. Mátkaság, menyegző. Szerk. Györgyi Erzsébet. Planétás Kiadó, Budapest, 2001. pp.9.

sűrűn teleírt néprajzi kézírata is: benne helyi szólásmondásokkal, tájszótárral, gyermek- és nagyobb lányok játékainak leírásával, a karácsonyi betlehemes játék pontos ismertetésével, valamint a régi csongrádi lakodalom bemutatásával annak aktuális vőfélyverseivel együtt.²Ezen néprajzi kézirat rövidegénél fogva törekedett a lényegkiemelésre, tömörítésre, pontosságra, a munkát a 19. századi Csongrád első nagyobb terjedelmű szokásleírásának tekinthetjük. A dokumentum másolatát dr. Katona Imre Csongrádról elszármazott néprajztudós barátom hagyta rám.³

Milyen változás tapasztalható a csongrádi lakodalmi szokásokban majd 100 év elteltével, vagyis a Váry-féle szokásleíráshoz képest a múlt század közepén?

A lakodalmat természetesen még az 1940-es években is megelőzte a *lánynézés* és *lánycérés*, szükség esetén *háztűznéző*. Az első két alkalommal a fiú és szülei szemrevételezték a menyecskét, míg háztűznézőbe a lány szülei érkeztek megbizonyosodni a fiú anyagi helyzetéről, sőt egészségi állapotáról. Háztűznézőkor a leány szülei a következő kérdést tették fel a legény szüleinek: „*Eladó-e a lova?*” Igenlő válasz esetén bebocsátást nyertek a házba.

A családok kérhették ún. *komendálóasszony* vagy *javasasszony* közbenjárását, akinek sikeres közbenjárását aprójószággal vagy ruhával honorálták. A lánynéző és a háztűznéző egyformán érdeke volt mindkét családnak, mert a nem megfelelő, vagy önálló párválasztás kitagadással járt. A három főbb társadalmi osztály: a parasztok, az iparosok és az „úri népség” nem házasodhatott egymás között.

A lánynézést *lánycérés* követte, s míg az 1800-as években a vőfély éppen *három egymást követő napon*, vagyis *háromszor* kérte feleségül a vőlegény nevében az arát, addig 1945 után már csak egyszer hangzott el a kérés röviden, tömören: „*Hozzám jön feleségül?*”.

Faluhelyen és Csongrád egyes részein *keresztapjokkal*, *apjokkal* vagy *legjobb barátjokkal* mentek lánycérésbe, akik előadták a házasulandó szándékát is. Ha maga a legény akart a lánynál a lánycérés előtt tudakozódni, akkor almát adott a lánynak-ha visszakapta tőle, jót jelentett.

Ebben az időben még kérhették az ún. *gügyü* segítségét, aki a következőképpen tette fel a kérdést:

„*Hozzáadja-e kedves Uramembörünkhöz kedves leányát?*”

2 In: Belvedere Meridionale 2007/XIX.5-8. szerk. Miklós Péter. Vincze Klára: Hagyományozódás és átvétel a csongrádi lakodalmakban 1945 után pp. 132.-133.

3 dr. Katona Imre (1921.-2001.) nem dolgozta fel Váry Gellért szokásleírását, csak kérdőívek megírásával segítette a helyi gyűjtést.

Már nem könyörögtek a lány apjának, lassan elmaradt a hozomány feletti alkudozás is, rövid kérdésekre rövid választ vártak.⁴

Az *eljegyzés*en a két család vett részt, a leány egy jegyínget (régi elnevezéssel: *móringot*) vett a fiúnak, a vőlegény pedig egy jegygyűrűt a leánynak, amit valamelyik családtaggal közösen vásárolt. A menyasszony kaphatott a jegygyűrű mellé pecsétgyűrűt is, amit valamelyik családtaggal közösen vásárolt. A közös gyűrűváltás elterjedése után először a lány a fiúnak, a fiú a leánynak vásárolta az ékszert, míg az utóbbi húsz évben már a fiúkat terheli mindkét gyűrű megvásárolásának költsége is. A vőlegény kaphatott választottjától ún. *fazonkendőt* is, mely fehér selyemből készült, a széle cakkos volt, behímezheték a fiú monogramját is.

Lakodalom előtt egy héttel az asszonyok közösen készítették el a csigát, (*csiga csinálás*), ebből csak a lakodalom napján volt szabad enni. Előtte való napokban sütöttek süteményt, lakodalmi alácsot, tyúkot kopasztottak, a pörköltöz és sütekhez való állatokat, birkát és marhát vágtak.

Egészen az 1960-as évek elejéig fennmaradt az *ágyvitel* szokása, ez nóta szóval és tréfálkozásokkal történt-közben megesett, hogy menet közben alloptak róla valamit és ezzel csúfolódtak. A lány keresztanyja hangsúlyozta az ágy és a láda értékét, a fiú keresztanyja pedig ellenkezőjét-értéktelenségét-állította. Az ágyat meg is válthatták a legény szülei. A fiú rokonsága tollakat csempészett az ágyba, majd bizonygatták a leány anyjának „hanyagságát”.

A közismert menyasszonyos vagy tulipános láda az 1950-es évekig fellelhető, a hozomány, vagy más néven *staffirung* készítése az 1970-es évekig az anyák, keresztanyák, nagymamák és lányok feladata volt. Főként ágyneműből, terítőkből állt, az 1960-as évektől pedig bútorokból. Ez a szülők részéről történt támogat ma is él, a tehetősebbek nemcsak a lakodalmat fizetik gyermeküknek, hanem lakást, autót vásárolnak gyermeküknek.⁵

1945 után minden családnak átalakult az élete-nemcsak családtagjaik egy részét vesztették el, de néhány év elteltével vagyonukat és önbecsülésüket is. Aki kulák listára került, nem rendezhetett, és nem is tudott nagy lakodalmat rendezni gyermekének.

1956-ban hatalomra kerül Kádár János, az egyszerű munkásból lett pártfőtitkár, akinek negyven éves-szovjet érdekeket kiszolgáló diktatúrája sok emberben végleg kiirtotta a nemzeti büszkeséget és öntudatot. A népi kultúra és anéphagyomány szerencsére mégsem tűnik el, vagy mégsem úgy tűnik el, hiszen az egyszerű paraszt mindenütt életképes, észjárása, világlátása bámulatos. Tudja, hogy csak magára, családjára, és szűkebb közösségére számíthat: lehetőség

4 In: Belvedere Meridionale, Vincze 2007.pp.133.

5 Uő: pp.133-134.

szerint megüli ünnepeit, titokban levágja disznóját, figyeli a Nap és a csillagok állását, és tovább mesél a gyermekeinek, anekdotázik. A kép azért mégsem olyan idilli: hiszen a többség TSZ-parasztként a közönsben dolgozik.

Egy néprajzos minden leírt mondatát hosszas anyag gyűjtés előzi meg: nemcsak írott forrásokra támaszkodunk munkánk során, hanem adatközlőkkel készítünk interjúkat. Be kell valljam, nagyon szeretek idős adatközlőkhöz járni, ez nem csak akkor öröm, amikor a tapasztalt, jó humorú időssel készíték interjút, hanem amikor lejegyzem és írott munka születik belőle is.

A csongrádi és Csongrád környéki vőfélyek felkeresése és megszólaltatása régi vágyam volt: az utolsó előtti percben értem oda kedvenc vőfélyemhez, az 1944-ben született Szabó Bogár Imréhez, aki sajnos 2015 óta már nem él. Vele 2007-ben beszélgettem, ugyanebben az évben jelent meg a *Belvedere Meridionale* c. tematikus számban, majd 2008-ban a *Múzeumi Kutatások Csongrád megyében 2007* kiadványban két írásom, mindkettőben idéztem néhai Szabó Bogár Imre verseit, velős mondásait. A Sors fura fintora, hogy Imre egykori tanítómestere, az 1928-ban született Vincze Pál vőfély, aki őt betanította és akinek verseit átvette, ma is él, ezen írásom Pali bácsinak is emléket állít. Időrendben következik Makra Vince (szül. 1941.) felgyői vőfély, aki aktív korszakában Pusztaszeren, Tömörkényen és Csanyteleken vőfélykedett. A sort zárja egy 21. századi tehetség, aki 2013. óta dolgozik mint ceremóniamester, vagy ahogy mások nevezik „városi vőfély”, ő az 1971-ben született Fenyvesi Árpád Csongrádról. Közülük ketten már nyugdíjasok és nem vállalnak szereplést, (Vincze Pál és Makra Vince) míg Fenyvesi Árpád ceremóniamester élete virágkorában évi 15 lakodalmat is vállal munka mellett.

A lakodalom szokáscselekményein keresztül, időrendben mutatom be a két vőfély egykori, és a ceremóniamester mostani tevékenységét.

Vincze Pál 24 éves kora óta tevékenykedik vőfélyként, 1952-től. Az Általános Kertészeti Technikum elvégzése után a város főkertésze lett, egészen 1988-as nyugdíjazásáig. 1948-ban talált egy „Vőfélykönyv”-et, ebből kezdett el dolgozni, valamint Varga Gazsi bácsitól (Nagyvér) gyűjtött verseket. Nyugdíjazása után már nem vállalt több lakodalmi szereplést sem, vőfély verseit odaadta fent említett Szabó Bogár Imrének, aki pékként dolgozott, és éjszakai műszakban tanulta Pali bácsi verseit. Imre a lakodalmakban húsfőzést is vállalt, paprikást. Vincze Pali bácsi mindig a vőlegénnyel állapodott meg a szertartás menetéről és a díjazásról, a mondott versek mennyiségét viszont az új pár rá bízta. Ruházata a kezdetektől fogva öltöny volt, vitt magával lakodalmi kalácsot, amit a kulacsra húztak. A lányos háznál kapott vőfély szalagot.

Makra Vince 1959 óta vőfély, Pusztaszeren kezdte hivatását. Közben Felgyőre költöztek, a szentesi Termál TSZ-ben dolgozott, majd a Serköv-nél. A tömörkényi Banka Misa bácsi volt kezdetekben a patronálója. A 90-es évektől már nem akarta folytatni a lakodalmi szolgálót, de jött egy tömörkényi ember, leült a székre, és azt mondta: „Komám, én innen addig el nem megyek, amíg nem jössz vőfélykedni.” „Utána Tömörkény, Csany özönlött, azt lehet mondani.” (Makra Vince) Mint leendő legfőbb lakodalmi tisztségviselő először elment a lakodalomba, megfigyelte a vőfély tevékenységét, a későbbiekben pedig egyre sűrűbben kapcsolódott be a vőfély mellé mint kis vőfély. Díjazása: pénzben ugyanannyit kapott, mint a „nagy”. Kis- és nagy vőfély, vagy ahogy Vince nevezte „öreg vőfély” csak pár lakodalomban volt, a kezdeti időszakban Pusztaszeren. Ruházata a következő volt: az öltönyt viselte az esküvő alatt, majd a vacsora alatt felvette fehér színű pincér kabátját. Fontos kelléke volt a 70-es években a falusi vőfélynek a műanyaggal bekötött üveg, ebben bor volt, ezzel köszöntötte a vendégeket vacsora alatt.

Fenyvesi Árpád 2013 óta szolgál mint ceremóniamester, jelenleg is, előtte sokáig vendéglátósként dolgozott. Lakodalmakban volt az ezt megelőző időszakban mint húsfőző, birkát, marhát vagy kakast főzött, ott tanácsolták neki, hogy a jó kedélyének köszönhetően menjen el vőfélynek. Árpai Budapesten elvégezte a „vőfély és ceremónia mester” több hónapos OKJ-s tanfolyamot.

Itt térnék ki a *vőfély* és *ceremóniamester* közti különbségre: a ceremóniamester közös „forgatókönyv” alapján dolgozik előzetes egyeztetés után, a vőfély pedig a hagyományoknak megfelelően. Egy ceremóniamester mindig az ifjú párral egyeztet a lakodalom menetéről, nem a szülőkkel, így nincs félreértés. „Hagyom a lakodalmat a maga medrében folyni, de az ifjú párt és a vendégeket sosem hagyom magára.” Ahogy a neve is mutatja, levezeti a ceremóniát. „Jó napot kívánok, foglaljanak helyet!” „Vacsora, fotózás, stb. következik.” A vőfély irányít, a ceremóniamester alkalmazkodik. Pl. ha nem táncolnak a vendégek, kitalál nekik egy játékot. Ugyanő az 1990-es évektől megváltozott igényekről: „Magasabb az elvárás. Mindenki mindent szeretne.” Árpai 75 lakodalmon van túl 5 év alatt, ez évi 15 lakodalmat jelent. Mindig öltönyt visel, a lányos háznál megkapja a vőfély szalagot. Van egy fekete nyúlszőr kalapja, de nem használja. Vőfély botja sem Árpinak, sem Vincének, sem Pali bácsinak nem volt.

Lakodalmi előkészületek-Egészen a 20. század végéig szokás volt Csongrádon is, hogy a barátok, rokonok, ismerősök vittek egy pár tyúkot, tojást, lisztet, margarint, cukrot stb. a sütéshez, főzéshez. Egész héten készültek a sütemények, a levesbe való csiga tészta, pénteken kopasztották a tyúkot. Levágták a pörköltbe való marhát, borjút vagy birkákat, esetleg kakast.

A 80-as évekig vittek bort is, ez volt az ún. „vendég bor”. A vendégek ezzel kínálták egymást a lakodalomban. „Úgy berúgott a nép, hogy borzasztó!” (Makra Vince)

Nemcsak bort vittek kb. a rendszerváltásig a lakodalomba, hanem tortát is, névre szólót, ez volt a „vendég torta”. (Makra Vince) A 90-es években már ráírták a lakodalmi meghívóra, hogy „Vendég bort és tortát nem kérünk!”

A lakodalom helyszíne-Az 1960-as, 70-es évekig két helyszínen volt. A lányos háznál ebéd volt, ide is elhívták a vőfélyt, (Vincze Pál), majd a vőlegényes háznál volt a vacsora, szintén vőfélyel. Ez volt az ún. „legényes lakodalom”, egészen a 60-as évek közepéig (Makra Vince).

„Oda-vissza vágós lagzi”-a 70-es, 80-as évekig volt szokásban. Azt jelentette, hogy egyszer a legényes, egyszer a lányos háznál volt a lagzi. (Makra Vince)

A lakodalom létszáma-Kezdetben az 1950-es, 60-as években mindig a háznál tartották a lakodalmat. Az udvaron állíthattak sátrat is. (Vincze Pál) 50-100 fő fogadására volt alkalmas ez a helyszín. 60-as, 70-es, 80-as évek: Kultúrházasként tartották. 70-100 házat számoltak, ezt 2-vel, 3-mal szorozták, tehát 140-300 főt hívtak meg. (Makra Vince). Változás a 90-es évektől: iskolák ebédlője, tornaterme lett a kedvelt helyszín, és az éttermek. A vendégek létszáma megnőhetett 300 fő fölé is, sőt Makra Vince vőfély volt egyszer egy 600 fős lagziban is. „Ha valaki köszönt az utcán, meghívták a lakodalomba Szombati Janiék. Itt két vőfély volt, Zsirmik Inci volt a segítőtársam. Inci nagyon jó vőfély volt.”

Lakodalmi szereplők: bármilyen kulcsfontosságú szereplője egy jó lagzinak egy jó vőfély, azért a főszereplő mégis az ifjú pár. Az egész este róluk szól, minden más lakodalmi tisztségviselő másodlagos szerepet tölt be. Túl öltözni őket nem illik, még a koszorús pároknak sem. A *koszorús lányok* a menyasszony barátnői voltak, *koszorús legényeknek* ismerősöket hívtak meg, ritkábban rokonokat. Volt, hogy a koszorús párok a valóságban is jegyesek voltak. (Vincze Pál). Az 50-es években több koszorús pár volt, általában négy. Ha nem az édesanya vezette be a vőlegényt a templomba, akkor egy koszorús lány, a menyasszonyt pedig vagy az édesapa, vagy egy koszorús legény.

Násznagy vagy házassági tanú hagyományosan a keresztszülő volt, vagy testvér, újabban barát. A lakodalmi tréfákban aktívan részt vettek.

Egy jó lagzi elképzelhetetlen volt egy jó *lakodalmi zenekar* nélkül. Csongrádon a legismertebb és legkedveltebb zenekar Szabó Bogár Tibor zenekara volt. Tibor pár éve hunyt el, de fia, László még mindig zenél. Ha a hangulat a tetőfokára hág, Lacikát valaki a nyakába veszi, úgy fújja a harsonáját. Makra Vince egy ilyen mulatozásnál elől ment, vitte a vőfély kulacsot, a zenekar meg húzta a „Megy a gőzös, megy a gőzös Kanizsára” kezdetű lakodalmi

nótát. A jó zenekar tudja, mikor mit játsszon, a vőfély csak kérhet. Ha a vőfély szót kér, a zenekar elhallgat, és fordítva. A vőlegény és menyasszony búcsúztatásához szomorú zene illik. (Fenyvesi Árpád) Csanyon zenélt Kósa Feri és Misi zenekara, Tömörkényen pedig Tóth Jancsiék húzták a talpalávalót. (Makra Vince)

A lakodalom, pontosabban az esküvő előtt a vőfély és a zenekar megérkezik a *vőlegényes házhoz*, a vőfély *elbúcsúzik a vőlegény nevében* apjától-anyjától fájdalmas versben.

*Örömmel riadt fel ream e szép reggel
Örömmel üdvözlöm ártatlan szívemmel
De keblemet mostan nagy bánat fogja el
Mert házasságomnak útjára lépek fel.*

*Hosszú az én utam amelyre indulok
Azért óh Istenem ne hagyj el légy velem
Tőled buzgó szívvel kegyelmet esdeklek
Mert reményt és áldást tőled nyerhetek.*

*Hozzátok fordulok most édes jó szüleim,
És kik jelen vagytok, rokonaim, testvéreim.
Bocsássatok meg mind az Istenre kérlek
Ha valamit bármit vétettem tinéktek.
(Vincze Pál Vőfélykönyve)*

Fenyvesi Árpai ceremóniamester az alábbi versben búcsúzik el a vőlegény nevében az öt felnevelő szülőktől:

*Tisztelt Vendégsereg egy kis csendet kérek,
A vőlegény nevében sólnék, hamar véget érek.
Kedves jó szüleim, hozzátok fordulok,
Búcsúbeszédet könnyezve indítok.*

*Drága Édesapám, most tehozzád szólok,
Jöjj hozzám közelebb, hallj meg, amit mondok.
Meg kell hogy köszönjem a sok jószágodat,
Meg az értem való fáradozásodat.
Azt mindenki tudja, hogy mily sokat mentél,*

*Értem éjt nappalt mindig egybetettél.
Ezért fizetségül azt kívánom néked,
Hogy legyen nagyon hosszú a Te földi léted.*

A vőlegény a vőfélyel és a zenekarral, immár a szülői áldás birtokában megérkezik a lányos házhoz. Itt elhangzik a *menyasszonysirató*, pontosabban az ebből kialakult *menyasszony búcsúztató*.

A *menyasszonysirató* egy archaikus népköltészeti műfaj, itt említeném meg, hogy a magyar néprajztudomány későn jutott a műfaj meghatározásához és vizsgálatához. (Katona Imre az 1978-as turkui kongresszuson a magyar siratóköltészet „tisztá és átmeneti” formájaként említette, Voigt Vilmos újabb vizsgálatokat szorgalmazott tanulmányában.⁶⁾

A menyasszonysiratót *rítusként* kell vizsgálnunk, hiszen a rítusok és a rítusszövegek feladata az emóciók kifejezése, tisztázása, egyszersmind eltávolítása.⁷ A rítusok legnépszerűbb változata a freudi katharzis-elmélet, amely szerint az érzelmek eltávolítása minden rítus (és dráma) alapja.⁸ A cél tehát a negatív érzelmek eltávolítása, ami egy búcsúval jár, egy anya szomorúsága, aki átéli lánya elvesztését, és tudja, mennyi nehézséget tartogat számára az asszonyi lét.

Az alábbi tematikus egységek szerepelnek a csongrádi és Csongrád környéki menyasszony siratókban: megszólítás, kérés, emlékezés, elmondás-bánat, köszönet-felnevelés, elmondás, bocsánat kérés, gondviselés, elfelejtés-kérés.⁹

A menyasszony búcsúzása versben így hangzott Vincze Pál vőfélykönyvében:

*Igen tisztelt becses mennyegzői vendég
Mindannyioktól egy kis csöndességet kérnék.....*

*....Hát tőled hogy kezdjem kedves édesanyám
Elfogódik szívem, ha Rád gondolok már,
Mert életem dajkája egyedül te voltál
Míg a fűvő széltől is megoltalmaztál.*

6 Voigt Vilmos: Az érzelmek és a fájdalom eltávolítása (menyasszonysiratók) In: Folklor és etnográfia 9. Lakodalom Szerk. Ujváry Zoltán KLTE Néprajzi Tanszék, 1983. pp.399.

7 Uo.Voigt Vilmos pp.401.

8Uo. Voigt Vilmos pp.402.

9 Uo. Voigt Vilmos pp.403.

*Engem édesanyám elvisznek mellőled,
Mint rózsát a tövéről leszakajtanak engem
Kedves édesanyám hogy váljak meg tőled
Hogyha én vétettem, hát most bocsássál meg.*

Egy szintén szívhez szóló, közismertebb változat így szól Makra Vince majd száz éves könyvéből:

*Szűnjék meg mostan a hegedűk zengése,
És a sarkantyúknak csendüljön pengése,
Mert búcsúzásomnak most léssen kezdése,
Legyünk csendességben míg léssen végzése.
Zeng búcsúzó szavam, hullanak könnyeim,
Mert tőletek válok, kedves jó szüleim!
Fenséges Úr Isten! világ teremtője,
Tekints le ezen jó és kedves szülőkre,
S harmatként áldásod szállítsd le fejőkre!
Kik által világra engem helyeztettél,
Most pedig számomra más utat jelöltél,
A házás-életre engemet segítettél.*

A búcsúzás után a zenekar mindkét szülőnek elhúz egy nótát, majd előhózzák az *álmenyasszonyt*. Egy régi szokás újbóli feltámasztáról van szó Fenyvesi Árpád ceremóniamester elmondása alapján. Régen beöltöztették *álmenyasszonynak* a nagymamát és a kislányt, most egy férfit. Táncolnak egyet, majd a ceremóniamester így szól: „Elmegyek, mert ez az út az Ördögé volt, nem jó menyasszonyt hoztak!”

Elindult az esküvői menet a Polgármesteri Hivatalba majd a templomba. Az 1950-es, 60-as évekig lovas kocsin mentek. (Vincze Pál) A menyasszonyos kocsira 4 zsebkendőt kötöttek, elől kettőt a fejrőre és egyet-egyet a ló zablájára. Szép lovakat és szép kocsikat kértek fel erre a célra. Ornyik Sándor a Rétkben is vállalt ilyen esküvői díszkocsizást.

Amikor Makra Vince a 60-as években nősült, már a TSZ elnök vitte a kocsiján az új párt. Az elnök kijelentette, hogy csak akkor jön el a lakodalomba, ha ő viheti az ifjú párt a kocsiján. Az autókra először kendő került, később szalag. Elöl ment a násznagyos kocsis, 2. helyen a menyasszonyos kocsis-ez utóbbi a 90-es években odafelé az utolsó helyen ment, visszafelé elől.

A vőfély vagy a ceremóniamester minden vendégnek helyet keresett a kocsikban. A polgári és az egyházi szertartás alatt szerepük csak annyi volt, hogy a bevonulás előtt beállították a menet sorrendjét.

A szertartás után következett a már említett helyszíneken a *vacsora*-a vőfély szerepe itt teljesebben ki. A 21. századi lagzikban Fenyvesi Árpád ceremóniamester bemutatja a zenekart, a fotóst, a videóst. Elmond egy pohár köszöntőt, a felszolgáló lányok pedig hozzák a levest. Az első tál levest a ceremóniamester hozza ki, aki jól tudja, hogy a vendégek nem szeretnek várni a vacsorára. Elődei, a 20. századi vőfélyek is aktívan részt vettek a felszolgálásban-minden ételnek más köszöntő vers járt.

A menü hagyományosan tyúkhúsleves volt csiga tésztával, marha vagy birka pörkölt, utána sülték. Volt, ahol a sülteket újasszonykor tálalták fel. Vacsora után következtek a sütemények, torták, és a menyasszony tortája.

Történelmi témájú az alábbi vőfélyvers Vincze Pál vőfélykönyvéből, mely a magyarságot dicséri-ezzel köszöntötte be az ételhordó legényeket. A vers megegyezik a Makra Vince által használt régi vőfélykönyv beköszöntő versével:

*Tisztelt Násznagy Uram ismét megjelentem
Van már hadseregem ezennel jelentem.
Most már kiállhatok a csata mezőre
Törökkel tatárral véres menyegzőre
Amíg ezt a tábort összeverbuváltam
Szép magyar hazánkat egészen bejártam.
Voltam túl a Dunán a bérces Erdélyben
Nagy magyar Alföldön Kárpátok tövében
Zászlóm alatt van az ország népe.
A magyar ifjúság nemzetünknek éke,
Székely testvéreim a hunok és a jászok,
Meglátják, hogy futnak tőlük kozákok.
Harcban a magyarnak sohasem volt párja,
A magyar katona a világ legszebb katonája.
Muszkát vagy németet ágyúval, puskával,
Tönkre ver a magyar egy szál pipaszárral.*

Vacsora alatt a vőfély jó hangulatú, vicces versekkel, történetekkel szórakoztatta a vendégeket. Íme néhány Makra Vince archív könyvéből:

Az étek felköszöntése-leves:

*...A hátam megett még vagy husz legény vagyok,
Azoknak is kezét süti igen nagyon,
Ne tántorogják hát most előttem senki,
Mert a nyakát hamar leforrázom neki. Éljen!*

Másik beszéd a házasságról:

*...Csak az a nagy baj, hogy a jó asszony ritka,
Ezért tudom, sok nő száll ellenem síkra.
De nem bánom, hogy ha szemem kiássák is,
Mégis kimondom: hogy némely asszony
Rosszabb, mint az Áspis.*

*Dühös, mint a sárkány, kelepel a nyelve,
Jaj annak a férjnek, a ki ilyet veve!
Duzzog, dörög, pöröl, savanyu az arcza,
Mint a ma szakasztott éretlen vadalma.*

Mikor a vőfény a vendégeket biztatja:

*...Borból a fehérnép mennyit tud fogyasszon,
Mert nincs rútabb látvány, mint a részeg asszony.
Egyszer láttam egyet, jaj de megutáltam,
Még ha rá gondolok is borsószik a hátam. Éljen!*

A vőfély a lakodalomban nem ihatott, amíg tartott a „szolgálat”, utána igen, sőt volt, hogy kifejezetten itatták pálinkával. (Makra Vince)

Vacsora után gyülekeztek a szakácsok a *szakácsok táncára*. Ez a segítségeknek tartott vidám ünneplési forma, lábasokat, fakanalakat ütögetve mentek néhány kört a lakodalomban a vőfély vezetésével zeneszóra.

Éjfélkor az új pár átöltözött hagyományosan pirosba, újabban más színekbe is szoktak. Az éjjeli szerenád kétféleképp történt: vagy a fiatalok kaptak szerenádot a zenekartól, vagy az újasszony az újembertől, vőfélygel és zenekarral kísérvé. Mindkét esetben gyertyával illett fogadni az éjjeli zenét. (Makra Vince)

A Dél-Alföldön általában nem pénzért táncol az újasszony, Csongrádon sem. A vendégek a vacsora alatt odaadják az új párnak az ajándékot, vagy leginkább borítékban pénzt, kevesen

számolnak azzal, hogy pénzért fog táncolni a menyasszony. Fenyvesi Árpád ceremóniamester nem szokta ajánlani az érintetteknek a pénzes menyasszony táncot, helyette sorsjegyeset javasol, ami azt jelenti, hogy a vendégek sorsjegyet annyiért vesznek, amennyiért akarnak. Ezt bele szokták írni a meghívóba is, hogy az éjszaka folyamán sorsjegyes menyasszonytánc lesz.

A 20. század végéig egyes helyeken divatban volt, hogy éjfél után megjelentek a hivatlan vendégek, az ún. *kállátósok*. Ők a lányos ház segítségei voltak. Ettek, ittak, mulattak, majd hazamentek. Makra Vince így emlékszik vissza egy csanyteleki lakodalom kállátósaira: „Éjszaka felültek a lovaskocsira, és bementek Tömörkényről Csanyra. Amikor jöttek volna haza, észrevették, hogy nem tudnak hazajönni, mert eldugták a kocsi kiséfáját. Bába Jóska kocsis egy másik alkalommal tüzet gyújtott a lovak előtt.” Szegváron a kállátósok a legényes ház segítségei voltak, akik a lakodalom előtti csütörtökön látogatást tettek a lányos ház segítségeinél. Loptak egy pár dolgot a háztól, ezt a lakodalom alatt találós kérdésekkel lehetett visszaszerezni. Ha a lányos ház számára szükséges dolgok átmeneti eltulajdonítása történt, ez a két család közt feszültséget szülhetett, ahogy az „ahány ház, annyi szokás” elve is az előkészület hetén.

A lakodalom sokszor reggelig tartott, egyes helyeken másnap délig. Csongrádon másnap *tyúkverőt* tartottak a lányos háznál. Ide szigorúan az ottani segítségek voltak hivatalosak és az új pár.

Végezetül röviden összefoglalnám a *lakodalom szokáscselekményeinek változását*:

1. *Eltűnt:*

- Aznapi ebéd a lányos háznál
- A lakodalom két helyszínen zajlott, a vőlegényes és menyasszonyos háznál
- Külön időpontban, más napon a polgári és egyházi szertartás
- A lakodalom időpontja vasárnap
- Kállátó: hivatlan vendégek a vacsora alatt, segítségek
- Kis és nagy vőfély

2. *Eltűnt, majd divatba jött:*

- Sok koszorús lány és legény
- Pénzes menyasszonytánc
- A pörkölt ismét szerepel a lakodalmi menüben, másutt a töltött káposzta
- Fizetett vőfély vagy ceremóniamester (2000 körül válság)

3. *Divatba jött:*

-A vacsora helyszíne helyi étterem, vagy egy szép helyen amerikai típusú rendezvénysátor, extrém helyszínek

-A ceremóniamester és a női vőfély, röviden nőfély

-Zenekar helyett D.J.

4. Átalakult:

-A menyasszonysiratóból menyasszonybúcsúztató lett

Összefoglalás

Egy jó lagzi és egy jó vőfély nem megy ki a divatból. A vőfély, vagy ceremóniamester, aki fontos, kettes számú főszereplő: koordinátor, mókamester és alázatos szolga, hangulatfelelős. Felel a rendért ugyanúgy, mint a jó kedvéért egész este. Nekik állítottam emléket ezen írásomban, a kettes számú főszereplőknek.

Felhasznált irodalom:

Folklór és etnográfia 9. Lakodalom Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszék.
Szerk. Ujváry Zoltán Munkatárs: Bartha Elek. Debrecen, 1983.

Köszönet adatközlőimnek:

Vincze Pál (1928.) Csongrád, Sugár u.33.

Makra Vince (1941.) Felgyő, Kossuth u.30.

Fenyvesi Árpád (1971.) Csongrád, Csemegi K. u. 11.

Summary

A good wedding and a good groom never go out of style. The best man, or master of ceremonies, who is an important, number two protagonist: coordinator, master of fun and humble servant, responsible for the atmosphere.